

Praktijkonderzoek

Kunnen we kleuters type 9 in het BuO zelfstandig aan de slag laten gaan in de knutselhoek door middel van werkfiches en een gestructureerde werkomgeving.

BACHELOR-NA-BACHELOR IN HET ONDERWIJS: BUITENGEWOON ONDERWIJS

Leerroute: *contactonderwijs (CT) met GPV(geïntegreerde praktijkvorming)*

Academiejaar: 2019 - 2020

Naam docent: *Katrien Van den Berghe*

Jolien Decloedt

r0799808

INHOUD

Vakliteratuur	4
TYPE 9: ASS.....	4
WAT IS ASS?	4
Ontwikkeling kleuters VS kleuters met ASS	6
“Taal- en communicatieontwikkeling”	6
“Sociale interactie”	7
“Spelontwikkeling”	8
Executieve functies: plannen en organiseren	8
Wat hebben we als mens nodig om te kunnen plannen en organiseren?	8
Muzische opvoeding: beeld	9
Wat zijn de problemen bij beeldende activiteiten bij kinderen met ASS?	10
Werkomgeving voor kleuters met ASS.....	10
Inrichting hoeken	10
De Knutselhoek	11
Een goede werkomgeving voor kleuters met ASS is:	11
Link met handelingsplanning	11
Fase 1: beginsituatie	11
Fase 2: doelenfase.....	11
Fase 3: voorbereidingsfase.....	12
Fase 4: uitvoeringsfase.....	12
Fase 5: Evaluatiefase	12
Besluit theorie	12
Praktijkstuk.....	13
Koppeling met handelingsplanning.....	13
Fase 1: Het bepalen van de beginsituatie	13
Fase 2: Doelenfase	14
Fase 3: Voorbereidingsfase: het bepalen van de strategie	14
Fase 4: Uitvoeringsfase	15
Fase 5: Evaluatiefase	15
Werkomgeving	16
Wat is er allemaal nodig om een georganiseerde werkplek te hebben?	16
Fiches/stappenplannen.....	17
Uitleg stappenplannen	18
Besluit praktijk	20
Uitvoering.....	20

Aanpassingen	20
Resultaten	21
Hoe zie ik dit in de toekomst?	23
Toekomstige knutselhoek	23
Aanpassing in de toekomst	23
Bronnen.....	25

TYPE 9: ASS

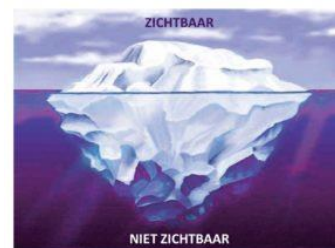
WAT IS ASS?

DEFINITIE

“Kinderen en jongeren met autismespectrumstoornis (ASS) hebben het moeilijk om met andere mensen om te gaan, ze ondervinden moeilijkheden en beperkingen in de communicatie en ze hebben moeite met verbeelding, waardoor ze stroef denken en handelen”(Vermeulen & Degrieck, 2015).

Peter Vermeulen (2002) zegt dat we naar de binnenkant van het kind moeten kijken. Dit wil zeggen dat we moeten kijken hoe het kind de dingen waarneemt en hoe het dit verwerkt in zijn hersenen. Peeters (1994) vertelt dat de zintuigelijke informatie anders wordt verwerkt bij kinderen met ASS. De kinderen voelen, ruiken, horen en zien alles hetzelfde als wij maar de hersenen verwerken de dingen anders. Kinderen met ASS hebben een verstoorde waarneming en door die verstoorde waarneming gaat het kind soms gedragsproblemen vertonen. Daarom moeten we volgens Peeters (1994) niet het gedrag behandelen, maar we moeten kijken vanuit het ASS (van Soerland & Odolphi, 2016).

Bij deze conclusie past de ijsbergtheorie. Het deel dat boven het water komt is het gedrag dat je ziet en het deel dat onder het water zit is de oorzaak. Voordat je een kind met ASS begeleidt, moet je eerst weten wat ASS is. Als je weet wat het is kan je begrip tonen voor het gedrag. Daarna kan je het kind gaan begeleiden (van Soerland & Odolphi, 2016).

Figuur 1: Ijsbergtheorie (RAAQ, z.d.)

KENMERKEN ASS

Er zijn drie basiskenmerken van moeilijkheden en beperkingen bij kinderen met ASS. Dit zijn namelijk: sociale interactie, communicatie en verbeelding. De drie basiskenmerken ook wel genoemd als de 'triade van Wing'. Deze drie basiskenmerken van moeilijkheden en beperkingen hebben alle mensen met ASS. Bij de ene persoon uit dit zich anders dan bij de andere persoon, ze hebben elk hun eigen persoonlijkheid (van Soerland & Odolphi, 2016; Vermeulen & Degrieck, 2015).

De drie basiskenmerken van moeilijkheden en stoornissen:

- ➔ Sociale interactie: hier is het vaak de wederkerigheid die moeilijk is bij kinderen met ASS.
- ➔ Communicatie: hier gaat het om zowel de non-verbale als verbale communicatie.
- ➔ Verbeelding: hier is het vooral het voorstellingsvermogen en het fantasiespel die moeilijk zijn bij kinderen met ASS.

Bron: (van Soerland & Odolphi, 2016; Vermeulen & Degrieck, 2015)

Gevolg van deze kenmerken is moeilijkheid in denken en handelen: bv. veranderingen, stereotiepe, rituele gedragingen, beperkte en specifieke interesses en activiteiten. Andere problemen zijn: overgevoeligheid aan prikkels, paniekreacties en driftbuien. Het is normaal dat niet alle kenmerken bij elk kind voorkomen (Vermeulen & Degrieck, 2015).

SOCIALE INTERACTIE

Kinderen met ASS willen wel sociaal zijn, maar ze hebben een tekort aan kennis en vaardigheden om zich gemakkelijk te verplaatsen in het sociale leven. Kinderen met ASS willen wel sociaal zijn, maar kunnen niet. Contacten leggen met leeftijdsgenoten is moeilijker dan contacten leggen met volwassenen. Volwassenen gaan vaak hun gedrag aanpassen aan het kind en dit maakt het voorspelbaarder voor het kind dan wanneer hij met een leeftijdsgenootje wil samenspelen.

“Wat ASS typeert is niet hoeveel contact een kind neemt (de kwantiteit), maar wel hoe hij met anderen omgaat (kwaliteit)” (Vermeulen & Degrieck, 2015).

Het moeilijkste bij sociale interactie is de wederkerigheid in het contact. Vloeiend heen en weer contact ontbreekt bij een kind met ASS (Vermeulen & Degrieck, 2015).

COMMUNICATIE

Hierin heb je ook verschillende vormen van moeilijkheden en problemen. Het is niet omdat jouw kind met ASS kan praten, dat het geen communicatieprobleem heeft. Er zijn kinderen met ASS die nooit tot spraak kunnen komen. Niet alles van communicatie loopt moeilijk bij ieder kind met ASS. Vooral woordenschat en grammatica (de structurele aspecten van de taalontwikkeling) zijn niet altijd een probleem. Er zijn kinderen met ASS die een heel uitgebreide woordenschat hebben. Wat wel moeilijker is voor kinderen met ASS zijn de sociale kanten van taal. De kennis om gesproken taal en lichaamstaal te gebruiken en die taal en lichaamstaal van een ander kunnen omzetten in een betekenis is moeilijk voor kinderen met ASS. Naast de taal en woorden, zijn er ook problemen met zinsmelodie en de intonatie. Het ene kind spreekt heel monotoon en de ander spreekt gewoon maar heeft moeite om de juiste intonatie te vinden. Maar vooral de sociale aspecten van communicatie zijn de moeilijkste bij kinderen met ASS. Ze missen de vaardigheden om taal te begrijpen en te gebruiken in hun sociale omgeving. Communicatie met kinderen met ASS is meestal eenrichtingsverkeer. Ook stellen ze vaak dezelfde vraag opnieuw, al heb je er al een antwoord op gegeven. De stijl van praten is ook niet altijd aangepast aan de omgeving. De inhoud en vormgeving kunnen kinderen met ASS moeilijk aanpassen aan hun gesprekspartner. Soms vergeten ze belangrijke informatie te vermelden in hun verhaal (Vermeulen & Degrieck, 2015).

VERBEELDING

“Veel kinderen met ASS komen niet tot fantasiespel en hun spel beperkt zich tot onmiddellijke, zintuiglijke, zich steeds herhalende handelingen met speelgoed (zoals aan wielletjes van auto's draaien of speeltjes op een rijtje zetten) of een strikt mechanisch functioneel spel (zoals dingen in elkaar en uit elkaar halen, zonder echt een spel te ontwikkelen)” (Vermeulen & Degrieck, 2015).

Sommige kinderen met ASS komen wel tot verbeeldend spel, maar later dan leeftijdsgenootjes. Ze bootsen dan ook na wat andere kinderen doen of wat ze op televisie hebben gezien. Hun vrije verbeelding blijft beperkt. Kinderen met ASS komen meestal tot spel na instructie van een volwassene. Als kinderen met ASS op hun eentje fantasiespel kunnen spelen, slagen ze er niet in om mee te spelen met het fantasiespel van een ander kind (Vermeulen & Degrieck, 2015).

Verbeelding is niet alleen fantasiespel, maar ook om dingen meer te zien en te horen dan er te zien en te horen is. Kinderen met ASS zijn ook minder creatief. Als ze tekenen gaan ze realistische dingen tekenen. Als ze dieren of mensen tekenen dan is dit een afbeelding voor hen, er zit geen verhaal achter. Ze gaan soms ook fantasiebeelden tekenen, maar dit is enkel als ze die gezien hebben op televisie. Het verbeeldingsvermogen van kinderen met ASS is heel concreet. Kinderen met ASS kunnen zich dingen voorstellen van wat er is, maar ze kunnen zich geen dingen voorstellen van wat

er niet is of wat nog moet komen. Kiezen is moeilijk voor kinderen met ASS. Als ze iets moeten kiezen is het beter om het visueel en concreet voor te stellen (Vermeulen & Degrieck, 2015).

VERSCHILLEN

Er zijn heel wat verschillen tussen kinderen met ASS. Geen enkel kind met ASS is hetzelfde. Er is heel veel diversiteit in de wereld van ASS. Daarom hebben wetenschappers en professionals deze diversiteit proberen te benoemen in verschillende benamingen. Er zijn er veel die zeggen dat er vele vormen van ASS zijn, maar niemand is ooit in staat geweest om die vele vormen te onderscheiden van elkaar. Je spreekt niet van vormen maar van 'ASS'. De problemen van ASS worden wel in verschillende criteria's geplaatst. Er worden drie gradaties van ernst onderscheiden: niveau 1: ondersteuning nodig/ niveau 2: substantiële ondersteuning nodig / niveau 3: zeer substantiële hulp nodig (Vermeulen & Degrieck, 2015).

ONTWIKKELING KLEUTERS VS KLEUTERS MET ASS

"TAAL- EN COMMUNICATIEONTWIKKELING"

Leeftijd	Normale ontwikkeling	Ontwikkeling met ASS
1 – 1,5 jaar	- Ontstaan eerste woordjes. - Eigen taaltje met intonatie. - Graag bezig met klanken en dit betrekken op de omgeving. - Gebaren en klanken gebruiken om aandacht te krijgen, dingen te tonen en om vragen te stellen.	- Soms eerste woordjes (niet gebruikelijk zoals mama, papa, koek), maar niet zinvol gebruikt. - Frequent luid roepen. - Gedeelde interesses ontbreken, wel is er een behoeftebevredigende communicatie waarvoor ze de ander nodig hebben, maar er is geen goed kwalitatief contact.
1,5 – 2 jaar	- Woordenschat breidt zich uit van 3 tot 50 woordjes. - Kan twee woorden samen gebruiken. - Overgeneralisatie - Taal gebruiken om opmerkingen te maken, voorwerpen en handelingen te vragen, aandacht te krijgen. - Aan mensen trekken om aandacht te krijgen. - Soms echolalie¹.	- Woordenschat van kinderen met ASS is op deze leeftijd erg beperkt. - Nogal wat kinderen gebruiken nog geen woordjes. - Er komt geen fantasiespel op gang. - Te weinig verbeelding. - Geen woorden voor iets wat er niet is, maar wat ze wel graag willen hebben. - Vragen niet, maar pakken/grijpen.
2 – 3 jaar	- Soms combinaties van 3 tot 5 woorden. - Eenvoudige vragen stellen. - Wijzen en dat zeggen. - Eigen naam gebruiken in plaats van ik. - Soms omkeren van voornaamwoorden. - Taal beperkt zich tot het hier en nu.	- Meestal minder dan 15 woorden. - Woorden verschijnen en verdwijnen dan weer. - Geen ontwikkeling van gebaren of zeker geen intentioneel gebruik.
3 – 4 jaar	- Woordenschat ca. 1000 woorden. - Grammaticaal correct. - Echolalie zeer zeldzaam. - Niet meer beperkt tot het hier en nu. - Veel vragen, vooral om contact te houden en minder om echte informatie te vragen.	- Vreemde woordencombinaties - Echolalie van zinnen, geen creatief taalgebruik. - Vreemd ritme, toon of intonatie. - Vaak geen betekenisvolle spraak. - Arme articulatie. - Instrumenteel gebruik van ouder.

¹ Voortdurend imiteren

		- Gaat naar een plaats en wacht tot het gewenste voorwerp gegeven wordt zonder dat er gecommuniceerd wordt.
4 – 5 jaar	- Complexe zinsstructuren. - Kan gesprek voeren. - Kan uitleg vragen. - Past eigen taal aan aan die van anderen.	- Echolalie blijft. - Imiteren van reclame of filmpjes. - Vragen stellen.
Vanaf 5 jaar	- Rijpe grammaticale structuur. - Kan zinnen verbeteren. - Begrijpt moppen, sarcasme en dubbelzinnigheden. - Kan eigen taal aan perspectief en rol van anderen aanpassen.	- Geen of weinig of ander begrip van abstracte begrippen. - Moeilijk om gesprek te voeren. - Moeite met voornaamwoorden. - Echolalie blijft. - Domineren van herhaaldelijk vragen. - Abnormale toon en ritme.

“SOCIALE INTERACTIE”

Leeftijd	Normale ontwikkeling	Ontwikkeling met ASS
1 – 1,5 jaar	- Imiteert meer en meer spel. - Speelt in heen- en -weergedrag zowel actieve als passieve rol. - Toename van visueel contact met volwassenen tijdens het spel.	- Vaak verminderde sociabiliteit bij beginnen met kruipen of lopen. - Geen onrust bij de scheiding met ouders.
1,5 – 2 jaar	- Ontstaan van spel met leeftijdgenoten. - Tonen, geven en nemen van speeltjes. - Solitair of parallel spel.	
2 – 3 jaar	- Korte episode van spel met leeftijdsgenootjes, vooral in verband met grof motorische activiteiten (elkaar achterna zitten).	- Differentiatie tussen ouders en anderen, maar weinig expressie van affectie. - Geeft kus, knuffel, als erom wordt gevraagd, maar bij wijze van automatisme. - Onverschillig voor vreemde volwassenen. - Soms intense angsten. - Verkiest alleen gelaten te worden.
3 – 4 jaar	- Leert beurt wisselen en delen. - Episode van volgehouden coöperatieve interacties. - Vindt het prettig zijn ouders te helpen bij huishoudelijke activiteiten. - Wil zijn/haar ouders behagen.	- Weinig of geen acceptatie van andere kinderen. - Excessieve prikkelbaarheid. - Begrijpt betekenis van straffen niet.
4 – 5 jaar	- Onderhandelt over ‘rollen’ met leeftijdsgenootjes bij toneelstukjes. - Heeft voorkeur voor bepaalde speelkameraadjes. - Sluit ongewenste kinderen verbaal van het spel uit (soms fysiek).	- Begrijpt regels van spel met leeftijdsgenootjes niet.
Vanaf 5 jaar	- Meer georiënteerd op leeftijdgenoten dan op volwassenen. - Sterke interesses voor het sluiten van vriendschappen. - Ruzie maken met leeftijdsgenootjes wordt gewoon.	- Meer gericht op volwassen dan op leeftijdsgenootjes. - Vaak meer sociale, maar vreemde interacties en eenrichtingsverkeer.

	- Kan rol van leider omwisselen voor die van volger tijdens het spel met leeftijdgenootjes.	
--	---	--

“SPELONTWIKKELING”

Leeftijd	Normale ontwikkeling	Ontwikkeling met ASS
Fase 1	Spelend manipuleren	Spelend manipuleren
Tot 1 jaar	- Bij zichzelf experimenteren met alle mogelijke instrumenten (handen, voeten,...). - Veel in de mond stoppen om te ontdekken. - Al spelend dingen eigen maken.	- Minder experimenteren. - Vaak herhaling. - In dezelfde bewegingen, handelingen, blijven hangen. - Manipuleren speeltjes niet in hun geheel, details zijn belangrijk.
Fase 2	Combinatiespel	Combinatiespel
Tot 2 jaar	- Twee voorwerpen met elkaar in verband brengen en tegen elkaar kloppen of in elkaar stoppen. - Eerste constructies maken (bv. één toren). - Betekenissen toe gaan kennen.	- Minder variaties. - Zinnvolle combinaties ontbreken of maken vaak dezelfde combinaties.
Fase 3	Functioneel spel	Functioneel spel
Vanaf 2 jaar	- Concrete handelingen imiteren en uitvoeren, gericht op objecten, gericht op zichzelf, gericht op de pop, gericht op andere handelingen (bv. kop en schotel, haren kammen, gezicht van de pop wassen, haren van mama kammen).	- Beperkte functionele handelingen. - Stereotiepe manier van omgaan met speelgoed. - Weinig imitatie-drang. - Veel herhaling. - Vaak niet meer dan aangeleerd of gekopieerd spel.
Fase 4	Symbolisch spel	Symbolisch spel
Vanaf 2 jaar	- Doen alsof, steeds meer verbeelding. - Spel wordt complexer en ingewikkelder. - Voorwerpen/ personen een andere functie geven (blokje is een auto, tak is een geweer, ...).	- Zeer beperkt aanwezig vaak aangeleerd of gekopieerd. - Vaak blijft enkel het aangeleerde en herhaalt dit zich steeds.
Fase 5	Sociaal spel	Sociaal spel
Vanaf 4 jaar	- Zaken zoals beurtrol, regels naleven, inleven, ... komen aan de orde.	- Vaak afwezig of zoals is aangeleerd.

Bron: (van Soerland & Odolphi, 2016)

EXECUTIEVE FUNCTIES: PLANNEN EN ORGANISEREN

Plannen en organiseren zijn keuzes maken tussen dingen die je doet en dingen die je niet doet. Mensen denken na over wat ze willen en wat ze niet willen doen (Smidts & Huizinga, 2019).

WAT HEBBEN WE ALS MENS NODIG OM TE KUNNEN PLANNEN EN ORGANISEREN?

- Tijdsbesef
- Vooruitkijken
- Overzicht hebben op de situatie
- Ordenen en volgorde aanbrengen

- Prioriteiten stellen

Bron: (Smidts & Huizinga, 2019)

TIJD BESEF

Je creëert een gevoel voor tijd en dit ontwikkelt zich verder tijdens het opgroeien van het kind. Verschillende factoren kunnen dit ook verstoren. Bv. als een kind snel is afgeleid, werkt het niet verder aan de taak en is het minder goed in het inschatten van de duur van de taak (Smidts & Huizinga, 2019).

VOORUITKIJKEN

Het kijken in de toekomst. Dit hangt samen met het gevoel voor tijd en het overzicht hebben op de situatie (Smidts & Huizinga, 2019).

OVERZICHT HEBBEN OP DE SITUATIE

Je moet de situatie van verschillende kanten kunnen bekijken en rekening houden met veranderingen. Als je overspoeld wordt met veel situaties en er is weinig overzicht, dan kan de oorzaak misschien prikkelgevoeligheid zijn (Smidts & Huizinga, 2019).

ORDENEN EN VOLGORDE AANBRENGEN

Hierbij moet je belangrijke informatie kunnen ordenen en een volgorde geven. Stap voor stap de informatie verwerken. Het is soms nodig om dit visueel voor je te zien (Smidts & Huizinga, 2019).

PRIORITEITEN STELLEN

Je moet nadenken of het ene belangrijker is dan het andere. Nadenken over wat je gaat doen en wat niet echt dringend is. Hierbij heb je ook tijdsbesef en het vooruitkijken nodig (Smidts & Huizinga, 2019).

MUZISCHE OPVOEDING: BEELD

“Vrije tijd is voor mij heel lastig omdat ik het lastig vind om zelf dingen te verzinnen. Als ik iets verzonnen heb, heb ik er meestal geen zin in en het is meestal ook zo dat wanneer ik het uiteindelijk ga doen, dat ik het dan wel leuk vind” (Koekie, 2015).

Bij het werken aan beeldende taken is er verbeelding, zelfstandigheid, organisatie en fijne motoriek nodig. Dit is voor veel kinderen met ASS moeilijk. Als het een keuzeactiviteit is dan moet dit duidelijk en gestructureerd aangebracht worden. Bij keuzeactiviteiten heeft het kind zijn voorstellingsvermogen en het aanvoelen van eigen beleving nodig. Je moet je kunnen voorstellen wat het knutselwerkje zal worden met de bijhorende materialen. Bij kleuters met ASS is dit moeilijk, ze kijken dan meestal wat hun klasgenootje doet. Ook gaan kinderen met ASS telkens hetzelfde materiaal kiezen, ander materiaal moet aangeboden worden. Zo leren ze dit materiaal kennen en het zich eigen maken (van Soerland & Odolphi, 2016).

In het boek kleuters en ASS staat er een heel mooi voorbeeld van een probleem in de knutselhoek. “Anouk krijgt met het uitdelen van de activiteiten tijdens het spelen en het werken te horen dat ze vandaag gaat schilderen. Ze knikt als de leerkracht dit vertelt. Als alle kinderen al naar hun werkje gaan, loopt Anouk naar het schildersbord. Daar kijkt ze naar een ander kind die een schort aantrekt. De leerkracht komt langs en moedigt Anouk aan om ook een schort aan te trekken. Anouk doet dit. Daarna kijkt ze in het rond en loopt ze naar het aanrecht (naast het schildersbord). Anouk draait de kraan open en dicht (van Soerland & Odolphi, 2016).

De leerkracht komt weer langs en neemt de hand van Anouk en brengt haar naar het schildersbord: 'Nu blijf je hier bij het schildersbord en je gaat schilderen. Pak de kwast maar.' Anouk begint te schilderen. Ze zet twee strepen, kijkt naar de ander die schildert, zet de kwast weer weg en draait op haar stoel naar de klas. Daarna staat ze op en loopt naar de gang. Daar gaat ze in de bouwhoek spelen (van Soerland & Odolphi, 2016).

Wat is het probleem? Anouk weet niet wat er van haar verwacht wordt en hoe lang. Ten eerste krijgt ze vormloos materiaal, waar zij vorm moet aan geven (voorstellingsvermogen). Ten tweede kan ze geen betekenis geven aan wat de leerkracht verbaal duidelijk maakt (communicatie). Ten derde kijkt ze in het rond en reageert op de dingen om haar heen. Ze imiteert niet het gedrag van de kleuter naast zich (van Soerland & Odolphi, 2016).

Hoe pak je dit aan? Eerst en vooral geef je een vorm of afbeelding op het schildersdoek weer, zodat ze weet wat ze gaat schilderen. Daarna heeft Anouk visualisatie nodig voor de betekenis van haar taak." (van Soerland & Odolphi, 2016).

Een beeldende activiteit moet georganiseerd zijn, duidelijk, visueel en niet te veel prikkels hebben. Een voorbeeld om het in een knutselhoek georganiseerd aan te pakken is met een dienblad en afbeeldingen. Op het dienblad staan afbeeldingen en dit moet het kind allemaal uit de kast nemen. Eerst doet het kind dit samen met de leerkracht en na enkele keren doet het dit zelfstandig (van Soerland & Odolphi, 2016).

Kinderen met ASS hebben een verstoorde zintuiglijke verwerking. Doordat ze dit hebben, vinden ze het moeilijk om dingen aan te raken. Bv. met hun hand in de lijm gaan zou al moeilijk zijn. Hun zintuiglijke verwerking is verstoord en de lijm zou eerst van hun hand moeten voordat ze verder kunnen met de opdracht. Om een opdracht te maken verdeel je het best in stukken bv. eerste opdracht snippers knippen, tweede opdracht snippers opplakken (van Soerland & Odolphi, 2016).

WAT ZIJN DE PROBLEMEN BIJ BEELDENE ACTIVITEITEN BIJ KINDEREN MET ASS?

- Hun zintuiglijke verwerking is verstoord.
- Ze hebben moeite met het organiseren van hun werk.
- Ze hebben moeite met hun voorstellingsvermogen.
- Communicatie met andere kinderen verloopt niet zo vlot.
- Te veel prikkels verstoren het werk.
- Opdrachten mogen niet te lang duren.

WERKOMGEVING VOOR KLEUTERS MET ASS

Een goede werkomgeving is waarin iedere kleuter kansen en mogelijkheden krijgt. Waarin de kleuter zichzelf kan uitdagen en plezier kan maken. Dan worden kleuters aangemoedigd om te leren. In de werkomgeving moet een kleuter waardering en enthousiasme voelen van de leerkracht. Iedereen voelt zich graag welkom als men ergens binnenkomt, dit is bij kleuters niet anders. Als leerkracht moet je zorgen voor een rustige en huiselijke werkomgeving (Stuyvaert, 2008).

INRICHTING HOEKEN

- Een goede klasindeling in de hoeken.
- Kleuters kunnen op elk moment oogcontact maken.
- Bewegingsvrijheid.
- Aangepast materiaal op ooghoogte van de kleuters.
- Het materiaal wordt opgeborgen met een foto, zo is het gemakkelijk om te weten hoe er moet worden opgeruimd.

Bron: (Stuyvaert, 2008)

DE KNUTSELHOEK

Hierin oefenen kleuters hun motorische en zintuiglijke vaardigheden. Het heeft hen ook de gelegenheid hun emoties te uiten. In deze hoek worden er verschillende soorten materialen voorzien zoals papier, potloden, lijm, verf, enz. De materialen worden op ooghoogte van de kleuters geplaatst (Stuyvaert, 2008).

Het is de bedoeling om zelf gestuurd te leren. De kleuters kunnen ondersteund worden door leesfriezen of opdrachtkaarten aan te bieden. Zorg ervoor dat het materiaal uitnodigend en overzichtelijk is, er moet een logische volgorde zijn. Maak het extra duidelijk door foto's van de voorwerpen op de dozen te kleven. Deze hoek wordt altijd aangevuld en verrijkt. Er komen nieuwe dingen bij en er gaan andere dingen weg (De Clercq, Vandevoordt & Verbeeck, 2014).

EEN GOEDE WERKOMGEVING VOOR KLEUTERS MET ASS IS:

- Duidelijke visualisatie.
- Eventueel met twee in een hoek zodat ze elkaar kunnen helpen en zien wat de ander doet.
- Materiaal aanbieden en georganiseerd weergeven.
- Prikkelarm.
- Gestructureerde opdrachten aanbieden.
- Een rustige omgeving waar ze zichzelf kunnen zijn.

Bron: (van Soerland & Odolphi, 2016)

LINK MET HANDELINGSPLANNING

FASE 1: BEGINSITUATIE

Voordat we beginnen in de praktijk gaan we eerst kijken wat de noden zijn van de groep en van de kleuters individueel. We leggen de beginsituatie van de knutselhoek vast. Dit doen we door deze vragen te stellen:

- 1) Beleven ze allemaal plezier in de knutselhoek of zijn er kleuters die geen plezier hebben in de knutselhoek?
- 2) Welke kleuter zit er nog in de experimenteerfase?
- 3) Welke kleuter kan er naar een eindresultaat werken?
- 4) Welke materialen gebruiken de kleuters graag?
- 5) Hoelang kunnen ze zich concentreren op één iets?
- 6) Enz...

De vaststelling van deze vragen wordt aan de hand van observaties en bevragingen bij de leerkracht vastgesteld.

FASE 2: DOELENFASE

Als je de beginsituatie hebt vastgelegd kan je op zoek gaan naar concrete doelen voor de kleuters. Je kan doelen opstellen voor de individuele leerling als algemene doelen voor de groep. Je selecteert doelen die passen bij de doelgroep en die haalbaar zijn voor de leerling/groep. Selecteer ook doelen die specifiek voor de knutselhoek zijn. Bv. de leerling scheurt papier door zijn twee handen te gebruiken.

FASE 3: VOORBEREIDINGSFASE

Inrichten van de hoek en het maken van de stappenplannen. Niet elke leerling kan gebruik maken van de stappenplannen. Want als je met een kleuter zit die nog veel aan het experimenteren is, is het moeilijk voor hen om een stappenplan te volgen. Daarom kan je voor deze kleuters enkele materialen op de tafel klaarleggen (bv. lijm, krantenpapier en een blad). De kleuter zal dan zelf dingen proberen en uittesten met het materiaal.

FASE 4: UITVOERINGSFASE

Dit moet in stappen gebeuren. Je moet eerst de kleuters duidelijk maken dat ze niet zomaar iets mogen doen in de knutselhoek, maar dat ze een activiteit mogen kiezen. Dit kan je aanleren door de activiteiten in het onthaal aan te bieden. Voordat de kleuter naar de knutselhoek gaat zal hij/zij een activiteit mogen kiezen en zal hij/zij deze activiteit moeten doen in de knutselhoek. De tweede stap is dat de kleuters zelfstandig een activiteit kiezen in de hoek met hulp van de leerkracht. Hierbij zullen de activiteiten niet meer in het onthaal worden aangeboden, maar dit zal dan in de knutselhoek worden aangeboden. De kleuters zien de concrete activiteiten. Ze krijgen een voorbeeld van hoe het er op het einde moet uitzien. De kleuters maken een keuze uit het aanbod. De leerkracht geeft het juiste stappenplan aan de kleuters en helpt hen nog met het zoeken naar het materiaal. Bij de derde stap kunnen de kleuters zelfstandig het materiaal zoeken en zelfstandig beginnen aan de activiteit.

FASE 5: EVALUATIEFASE

Als alle stappen doorlopen zijn, kan je gaan evalueren of de kleuters nu zelfstandig aan de slag kunnen. Dit kan je doen door de kleuters te observeren of te filmen. Ook kan je nagaan waar het al goed loopt of waar er nog aanpassingen moeten gebeuren.

BESLUIT THEORIE

Om de zelfstandigheid en de structuur aan te leren bij kleuters met ASS moet je rekening houden met de noden van de kleuters. We maken een knutselhoek waar de kleuters zelfstandig aan de slag kunnen en waar ze ook tot een eindresultaat komen.

Om een knutselhoek uit te werken moet je ook stilstaan bij de moeilijkheden op vlak van de drie basiskennmerken die personen met ASS ervaren. Dit zijn: sociale interactie, communicatie en verbeelding. Vooral verbeelding is belangrijk in de knutselhoek. Hierbij moeten we dan ook op zoek gaan naar hoe we dit zullen ondersteunen in de knutselhoek. Ook de communicatie wordt aangepast aan de noden van de kinderen. Alles moet zo visueel mogelijk gemaakt worden zodat de kleuters goed weten waar ze wat kunnen vinden en hoe alles eruitziet.

Ook moet er rekening gehouden worden met het feit dat sommige kleuters snel afgeleid zijn. Hiervoor kan je dan ook opzoek gaan naar een oplossing.

De kleuters hebben het ook moeilijk met tijdsbesef, daarom moet je als leerkracht opzoek gaan hoe je de tijd kan visualiseren voor de kleuters in de knutselhoek.

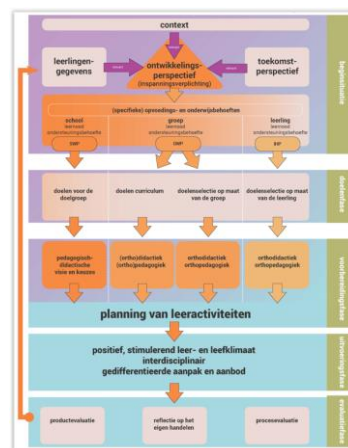
De kleuters willen graag weten wat er in de toekomst gebeurt en willen overzicht hebben op de situatie. Daarom is het heel belangrijk om duidelijke, gestructureerde en visuele stappenplannen te maken. De stappenplannen moeten concreet en duidelijk zijn. Bij het maken van de stappenplannen

moet je als leerkracht ook nadenken over de interesses van de kleuters (Wat doen ze graag? Waar zijn ze graag mee bezig?)

In de werkomgeving/knutselhoek moeten er zo weinig mogelijk prikkels aanwezig zijn. Alles moet gestructureerd en op orde liggen. Visualisatie in de hoek is zeker nodig dit kan via pictogrammen of foto's. De opdrachten niet te moeilijk maken en stap voor stap aantonen. De kleuters moeten er plezier beleven en hun zelfstandigheid versterken.

PRAKTIJKSTUK

KOPPELING MET HANDELINGSPLANNING

FASE 1: HET BEPALEN VAN DE BEGINSITUATIE

CONTEXT

Ik ging aan de slag in een school waar type 9 werd opgestart op 1 september 2019. De autiklas is ruim en prikkelvrij ingericht. De knutselhoek bevindt zich aan het raam tussen de huishoek en de spelletjeshoek. Aan elke kant staan er muren om zo min mogelijk gestoord te worden door de andere hoeken. De tafel stond eerst tegen een muur, maar nu hebben we ervoor gekozen om de tafel naar het raam te richten zodat ze nog minder prikkels zouden binnen krijgen van wat er in de klas gebeurt. Voor het raam hangt het krijtbord, waardoor ze eigenlijk niet veel zicht meer hebben naar buiten. Dit is om de prikkels van buiten te verminderen.

LEERLINGENGEGEVENS

Er zitten zes kleuters in de type 9 klas. Vijf kleuters hebben de diagnose van ASS. Één kleuter heeft geen diagnose van ASS, maar wel de diagnose van matig mentale beperking. Één kleuter heeft epilepsie. Alle kleuters zijn tussen de 5 en 7 jaar. Vijf kleuters beleven plezier en kunnen zelfstandig aan de slag gaan. Zij bereiken op het einde een eindresultaat. Maar er is één kleuter die nog moet gestimuleerd worden in de knutselhoek.

TOEKOMSTPERSPECTIEF

Door op deze manier aan de slag te gaan in de knutselhoek, geven we de kleuters de kans een eerste stap naar zelfstandigheid te zetten.

ONTWIKKELINGSPERSPECTIEF

We leren de kleuters stap voor stap om tot een eindresultaat te komen en dit op een zelfstandige manier. Zo gaan we ook de stress bij de kleuters verlagen omdat ze weten wat er zal komen. Door af en toe de stappenplannen te vervangen leren we de kleuters ook flexibel worden.

DE SOB

Alle zes de kleuters hebben nood aan structuur en duidelijkheid. Ze willen weten wat er komt. Alles moet visueel en concreet aangeduid worden.

Één kleuter (de jongste kleuter van de klas) heeft nog nood aan experimenteren en het leren plezier beleven in de knutselhoek. De andere vijf kleuters willen graag een eindresultaat zien. Twee kleuters kunnen zich nog niet inleven in een fantasiewereld en vinden het ook moeilijk om te kiezen. Drie andere kleuters (de drie oudste van de groep) hebben een goede verbeelding en kunnen al wat moeilijkere dingen in elkaar steken. Zij hebben ook geen moeite met keuzes.

FASE 2: DOELENFASE

ZILL doelen basisonderwijs

Ontwikkeling van initiatief en verantwoordelijkheid → zelfregulerend vermogen →

- IVzv3: Doelgericht en efficiënt handelen door taken te plannen, uit te voeren, erop te reflecteren en waar nodig bij te sturen in functie van zelfredzaam en zelfstandig functioneren →
 - 9m-2j6m: Via fysieke begeleiding, imitatie of mondeling één of meerdere stappen van een stappenplan ervaren, verkennen en uitvoeren.
 - 9m-2j6m: Eén of meerdere stappen zo zelfstandig mogelijk uitvoeren.
 - 4-6j: Een visueel stappenplan zelfstandig uitvoeren.
 - 4-12j: Een activiteit, taak, opdracht individueel of in kleine groep plannen en organiseren in functie van een vooropgesteld doel - het nodige materiaal kiezen, bij de hand halen en op een geëigende wijze hanteren - na gebruik materiaal zorgzaam opbergen - hun werkhouding afstemmen op een vooropgesteld doel.

Ontwikkeling van een innerlijk kompas → Veerkracht →

- IKvk3: Flexibel omgaan met veranderende omstandigheden →
 - 6m-2j6m: Door herkenbaar begin en einde binnen een activiteit, of herkenbare structuur, begrijpen wat er verwacht wordt en bereidheid tonen om nieuwe onderdelen aan te vatten, nieuwe materialen te ontdekken ...

Activiteiten doelen

- De kleuters maken gebruik van een stappenplan en voeren deze uit.
- De kleuters voeren het stappenplan zelfstandig uit.
- De kleuters zoeken met behulp van het stappenplan zelfstandig het materiaal uit.
- De kleuters gebruiken het materiaal zoals er beschreven staat.
- De kleuters herkennen de stappenplannen en herkennen het begin en het einde.
- De kleuters ontdekken nieuwe materialen aan de hand van het stappenplan.

FASE 3: VOORBEREIDINGSFASE: HET BEPALEN VAN DE STRATEGIE

Eerst leren we de kleuters aan dat ze een knutselactiviteit in de knutselhoek moeten kiezen, vooraleer ze in de knutselhoek gaan. Op dit moment kiezen de kleuters een activiteit in de kring. Ook

gaan we nog helpen met het klaarzetten van het materiaal dat de kleuter nodig heeft. Dit doen we totdat de kleuter klaar is voor de volgende stap, namelijk de activiteit kiezen in de knutselhoek.

Bij de volgende stap kunnen we starten met het kiezen in de hoek zelf en niet meer in het onthaal. Ook mogen de kleuters het materiaal zelf beginnen uithalen, maar de leerkracht is er wel nog bij om hen te ondersteunen. Dit doen we totdat de kleuters er klaar voor zijn om ook het materiaal zelfstandig uit te halen.

Wanneer de kleuters de stappenplannen en alle stappen goed beheersen, laten we hen zelfstandig aan de slag gaan. Bij aanvang zorgen we nog voor nabijheid van de leerkracht, bijvoorbeeld door in de aanpalende hoek bezig te zijn. Als het al goed lukt om zelfstandig aan de slag te gaan, kan de leerkracht wat meer afstand nemen en in andere hoeken aan de slag gaan.

Bij één kleuter (de jongste kleuter) is zelfstandig werken met stappenplannen nog niet haalbaar en zal de leerkracht dus materiaal moeten aanbieden op tafel. Met dat materiaal kan de kleuter dan zelfstandig experimenteren. Bij deze kleuter is het bekomen van een eindresultaat nog geen doelstelling op dit moment.

FASE 4: UITVOERINGSFASE

We zorgen voor een positief leerklimaat door bijvoorbeeld een activiteit om zelf papierdeeg te maken. Dit idee kwam er nadat ik merkte dat de kleuters graag met plasticine en zoutdeeg spelen. Het stempelen met verschillende materialen is er vooral gekomen omdat er één kleuter nood heeft aan experimenteren. Een krantenmannetje maken is er gekomen voor de twee kleuters die al iets meer kunnen en wat meer uitdaging nodig hebben. Het knikker verven zit ertussen omdat alle kleuters van de klas graag met verf werken en ook om hen eens op een andere manier te laten schilderen.

In de omgeving worden vooral de bakken waar het materiaal inzit aangepast. Op de bakken komen er prenten, zo weten de kleuters goed wat waar zit. Ook de tafel wordt omgedraaid naar het raam, zo zitten de kleuters met hun rug naar de klas en worden ze dus minder gestoord door de prikkels uit de klas. Er ligt ook een vlaggetje op tafel en dit kunnen ze dan ophangen wanneer ze hulp nodig hebben van de leerkracht. Er liggen ook concrete voorbeelden van het knutselwerk in de knutselhoek, zo kunnen de kinderen ernaar terugkijken.

Alles wordt in stappen aangeboden zoals er in de voorbereiding vermeld wordt. Aanpassen van de stappenplannen om tegemoet te komen aan specifieke onderwijsbehoeften van de kleuters, is steeds mogelijk.

FASE 5: EVALUATIEFASE

Door de kleuters af en toe te observeren kan ik procesgericht kijken naar de kleuters. Bij elke stap die er gezet wordt, vraag ik mij iedere keer af:

- Was het duidelijk voor deze kleuter?
- Voelt de kleuter zich hier goed bij?
- Is de werkomgeving goed aangepast?
- Is het voor iedereen geschikt?
- Bereik ik de doelen die ik wil bereiken?
- Hoe pak ik het de volgende keer aan?

- Wat werkt er en wat werkt er niet?

WERKOMGEVING

WAT IS ER ALLEMAAL NODIG OM EEN GEORGANISEERDE WERKPLEK TE HEBBEN?

- 1) Je kan kiezen voor **rekken, kasten of dozen** om het materiaal in op te bergen. Op deze rekken, kasten of dozen wordt er dan een visuele voorstelling van de inhoud aangebracht. Zo weten de kleuters wat er in zit.

- 2) Indien nodig kan **een koptelefoon** voorzien worden. Door auditieve prikkels uit te schakelen kan de kleuter zich beter concentreren.

- 3) In de hoek moet er ook **een tafel en een stoel** voorzien zijn. Daarop kunnen de kleuters hun werkjes maken. Hoe je de tafel plaatst in de klas is volledig afhankelijk van je klasgroep. Ik heb de tafel naar het raam gedraaid zodat de kleuters niet afgeleid worden door wat er in de klas gebeurt.

- 4) Als je kleuters hebt die nog veel experimenteren, is het interessant om **een krijtbord** te plaatsen. Op dit krijtbord kunnen de kleuters experimenteren door te tekenen in het klein, het groot, door elkaar, enz.

- 5) Er wordt ook een signalisatie voorzien voor wanneer de kleuters vragen hebben bij hun werk. Ik heb **een vlaggetje** gebruikt. Dit vlaggetje kunnen de kleuters ophangen aan de zijkant van de hoek. Zo kan je als leerkracht zien wanneer de kleuters hulp nodig hebben. Hiervoor kan er ook eventueel een prentje gebruikt worden in plaats van een vlag. Dit is afhankelijk van welke klasgroep je hebt.

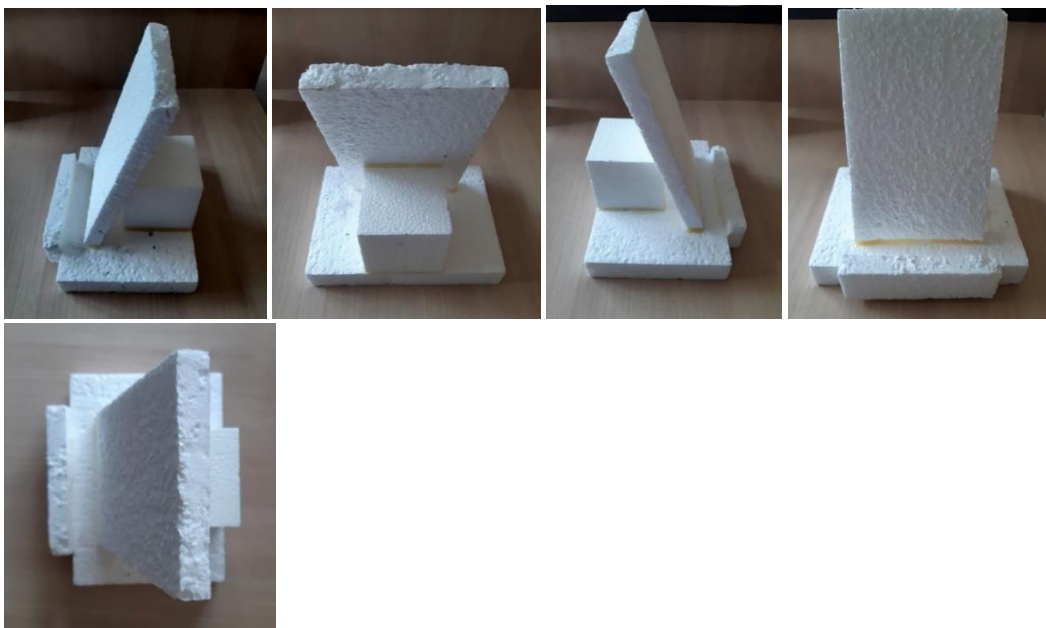
FICHES/STAPPENPLANNEN

Ik ontwierp stappenplannen voor vier verschillende thema's: papier, Pasen, Sinterklaas en kerst. Bij elk thema heb ik vier stappenplannen ontworpen.

De stappenplannen binnen het thema papier heb ik zelf al gebruikt in de klas. De keuze voor deze activiteiten was gebaseerd op de noden die ik vaststelde bij de diverse kleuters. Er zit een kleuter in de groep die nog veel wil experimenteren en voor deze kleuter heb ik het stappenplan 'stempelen met verf' en 'deeg maken van papier' voorzien. Daarnaast zitten er nog vijf andere kleuters in de groep. Zij kunnen al wat meer naar een eindresultaat toe werken. Voor drie kleuters heb ik vier stappenplannen voorzien en voor twee kleuters drie stappenplannen omdat het kiezen bij hen nog moeilijk is.

Elk thema kan je gedurende enkele weken laten lopen zodat de kleuters de stappenplannen en de activiteiten leren kennen. Als je merkt dat het al goed loopt, kan je er een andere activiteit aan toevoegen. Eventueel kan je drie dezelfde activiteiten en één nieuwe activiteit aanbieden. Zo kunnen de kleuters zelf kiezen of ze al iets nieuw willen doen of niet.

Om de stappenplannen gemakkelijk te gebruiken tijdens de activiteit heb ik zelf een staander gemaakt. Hier kunnen ze hun stappenplan op plaatsen.

UITLEG STAPPENPLANNEN

Ik heb de stappenplannen zoveel mogelijk UDL proberen te maken. Dit kan je bijvoorbeeld zien aan de notatie van de cijfers. Er zijn zowel geschreven cijfers als dobbelsteencijfers. Ook is er geschreven taal voor de kleuters die al kunnen lezen of die beginnen te lezen. Er is ruimte voor visualisatie en concrete uitleg.

In stap twee staan er afbeeldingen van al het materiaal dat ze nodig hebben. De afbeeldingen hangen vast met klittenband. De kleuters halen telkens één afbeelding van het blad en gaan dan naar de kast. De kleuter zoekt de juiste doos of deur met hetzelfde prentje. Daarna hangt de kleuter de afbeelding aan de doos of deur en neemt hij/zij het voorwerp uit de doos of kast. De kleuter gaat terug naar de tafel en neemt een andere afbeelding en doet dit op dezelfde manier. Als de kasten/dozen te ver van de tafel staan kan je de kleuter een dienblad geven waarop hij/zij de afbeeldingen kan leggen om de materialen te verzamelen. Als de kleuter al het materiaal heeft kan hij/zij door naar stap drie.

In de stappenplannen wordt alles stap voor stap uitgelegd. Elke stap wordt geïllustreerd met foto's en/of met pijlaanduidingen indien nodig ter verduidelijking.

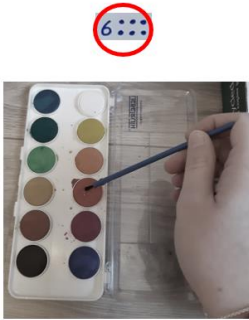
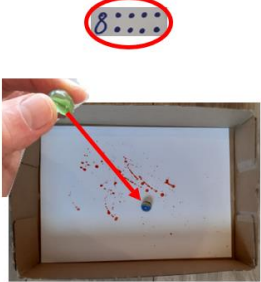
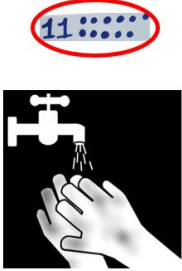
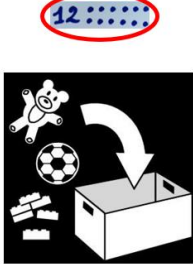
De eerste twee en de laatste vier stappen blijven altijd hetzelfde. Dit zorgt voor structuur in de stappenplannen en maakt het gemakkelijker te onthouden voor de kleuters.

Voor kant stappenplannen:

Voorbeeld van de binnenkant van het stappenplan:

 4 BLAD IN DOOS DOEN	 5 PENSEEL IN HET WATER	 6 VERF NEMEN MET PENSEEL	 7 VERF LATEN DRUPPELEN OP HET BLAD
 8 KNIKKER IN DE DOOS DOEN	 9 ROLLEN MET DE KNIKKER OVER HET BLAD	 10 EINDE	 11 HANDEN WASSEN
 12 ALLES OPRUIJEN	 13 SCHORT AAN DE STOEL		

BESLUIT PRAKTIJK

UITVOERING

STAP 1: LEREN AAN DE KLEUTERS DAT ZE EEN ACTIVITEIT VOORGESTELD KRIJGEN.

Voor deze stap heb ik gebruik gemaakt van een bord waarop ik de concrete voorbeelden van de activiteiten presenteerde. Dit bord heb ik in het begin in het onthaal telkens laten terugkomen. De kleuter die dan in de knutselhoek ging, wist dat hij/zij eerst naar het bord moest kijken en daarna moest de kleuter laten weten aan de leerkracht wat hij/zij wilde maken. De kleuter kreeg dan het stappenplan en een materiaalfiche van de activiteit. Samen met de leerkracht bekeken ze het stappenplan en haalden ze het materiaal uit de kasten met de materiaalfiche. Daarna bleef de leerkracht in de knutselhoek om te helpen met het stappenplan en de activiteit.

STAP 2: DE KLEUTERS LEREN DAT ZE EEN ACTIVITEIT IN DE KNUTSELHOEK KIEZEN.

Hierbij heb ik het bord met de concrete voorbeelden verplaatst naar de knutselhoek. Als de kleuter naar de knutselhoek ging, zag die eerst het bord staan en koos de kleuter een activiteit dat hij/zij in de knutselhoek wilde doen. De leerkracht gaf het stappenplan en een materiaalfiche van de activiteit. Hierbij werd er nog altijd hulp aangeboden van de leerkracht. Beetje bij beetje liet de leerkracht de kleuter alleen het materiaal uithalen. Ook werd de kleuter af en toe geobserveerd om te kijken wat er nog kon aangepast worden.

STAP 3: DE KLEUTERS ZELFSTANDIG AAN DE SLAG LATEN GAAN MET DE ACTIVITEIT

Hierbij kregen de kleuters nog altijd het bord met de concrete voorbeelden te zien. De kleuter koos een activiteit en de leerkracht gaf het stappenplan aan de kleuter. In het begin begeleidde de leerkracht nog de stappen omdat er enkele dingen waren aangepast. Normaal was het dan de bedoeling om de kleuters alleen te leren werken maar daar was er niet voldoende tijd voor. De stappenplannen heb ik ingevoerd in de klas, maar ik merkte dat er nog dingen moesten verduidelijkt worden en anders moesten. Ik paste dit aan en veranderde ook enkele dingen in de werkvorm om het nog duidelijker en meer gestructureerd te maken (zie verder). Nadat dit alles verwerkt was, konden we overgaan tot de uitvoering. Deze uitvoeringsperiode was helaas maar van korte duur waardoor de kleuters eigenlijk niet tot zelfstandig werken met de nieuwe stappenplannen zijn gekomen. Bij de aanpassingen voorzag ik ook nog een vlaggetje om aan te tonen dat ze dit konden gebruiken om hulp te vragen aan de leerkracht, maar dit heb ik jammer genoeg ook niet kunnen invoeren.

AANPASSINGEN

- In het begin had ik een fiche waarop het materiaal stond, maar ik merkte dat dit te verwarrend was voor de kleuters omdat ze twee dingen kregen. Een stappenplan en een fiche was te veel, daarom verwerkte ik de materiaalfiche in het stappenplan. Nu krijgen de kleuters enkel een stappenplan, dit is minder verwarrend voor hen. De kleuters kunnen ook de prenten van het materiaal er afhalen, zo kunnen ze het materiaal matchen met de juiste foto op de doos.
- Ook de stappenplannen werden aangepast. Ik merkte al snel dat de prenten op de stappenplannen niet zo duidelijk waren voor sommige kleuters. Sommige kleuters wisten niet goed dat ze moesten kneden of dat ze bv. lijm in de pot moesten doen of dat ze ook andere

kleuren mochten gebruiken. Daarom maakte ik nieuwe foto's, bij sommige foto's deed ik de kleur weg en bij andere foto's plaatste ik pijltjes (bv. om aan te tonen dat ze moeten roeren, bepaalde materialen in een pot moeten doen, enz.).

- De prenten op de dozen werden ook aangepast. Eerst stonden er soms drie of vier foto's naast elkaar op de doos, dit was te druk. Nu plaatste ik maximum twee afbeeldingen op de doos. Eén afbeelding helemaal links en de andere afbeelding helemaal rechts. Bij elke afbeelding hangt er ook een stukje klittenband om de afbeelding op het stappenplan te kleven.

RESULTATEN

ALGEMEEN

Door de aanpassing die ik hierboven vermeld, lukte het beter om te werken met de stappenplannen. De tijd dat de stappenplannen waren ingevoerd was wel te kort om te weten te komen of de kleuters nu zelfstandig aan de slag konden gaan.

Alle kleuters wisten wel al goed dat ze een activiteit moesten kiezen in de knutselhoek door te kiezen voor een bepaald eindresultaat. De leerkracht legde de concrete voorbeelden op tafel en de kleuter duidde aan wat hij/zij wilde maken. In de klas had ik geen plaats aan de muren om dit te doen en legde ik dus de voorbeelden op tafel, zo konden de kleuters kiezen. Wanneer de kleuters gekozen hadden, haalde ik de andere voorbeelden weg anders hadden ze geen plaats op de tafel om te werken.

Daarna gaf de leerkracht het juiste stappenplan voor de activiteit. En dan kon de kleuter beginnen met knutselen. De leerkracht bleef er nog bij om te kijken waar het nog vast liep en om de kleuter nog uit te leggen hoe het stappenplan in zijn werk ging.

PER KLEUTER

KLEUTER 1, JONGEN, 5 JAAR, JONGSTE VAN DE KLAS

Deze kleuter kon de stappenplannen niet volgen, want dit was te moeilijk voor hem. De kleuter zit nog volop in zijn experimenteer fase en hij knutselt ook niet graag. Dus heb ik besloten om gewoon enkele materialen klaar te leggen waar hij dan mee kan experimenteren. Ik heb ook samen met hem eens een activiteit begeleid. Hierbij hebben we papierdeeg gemaakt. Dit vond hij super om te maken en mee te spelen, maar dit was niet gelukt zonder de begeleiding.

KLEUTER 2, JONGEN, 6 JAAR, ANDERSTALIG

Deze kleuter vond het niet zo moeilijk om met de stappenplannen te werken. Hij was één van de kleuters die er redelijk snel mee weg was. In het begin was het even wennen, want telkens als hij in de knutselhoek zat, ging hij ventjes tekenen en nu moest hij andere activiteiten doen. Maar al snel begon hij eraan te wennen en vond hij het ook wel leuk om te doen.

KLEUTER 3, JONGEN, 6 JAAR

Bij hem duurde het eventjes voordat hij echt een activiteit wilde maken die werd aangeboden. Telkens als hij in de knutselhoek kwam, wilde hij altijd tekeningen maken. Maar na een tijdje wist hij dan ook dat hij een knutselactiviteit moest kiezen. Het stappenplan was in het begin ook wat moeilijk want hij wist niet goed wat hij moest doen met het stappenplan. Na enige begeleiding begon hij het wel te begrijpen, alleen had hij nog bevestiging nodig van mij om te weten of hij goed bezig was.

Indien ik de stappenplannen iets langer had kunnen gebruiken in de klas, kon hij het waarschijnlijk na een tijdje zelfstandig.

KLEUTER 4, JONGEN, 6 JAAR

Ook bij deze kleuter duurde het wat langer om eraan te wennen dat hij een knutselactiviteit moest doen in plaats van altijd te tekenen. Ook waren er bij hem soms problemen in verband met de foto's op de stappenplannen bijvoorbeeld het moest dezelfde beker zijn of hij nam dezelfde kleur van verf zoals op de prent, enz. Dus voor hem was het moeilijk om andere dingen te doen dan op het stappenplan. Maar na een tijdje besepte hij dan wel dat het niet allemaal hetzelfde hoefde te zijn als op het stappenplan. In de laatste week begon hij het stappenplan goed te kennen. Had hij de stappenplannen nog twee weken langer mogen uitvoeren dan kon hij waarschijnlijk zelfstandig aan de slag.

KLEUTER 5, MEISJE, 7 JAAR, GEEN ASS

Bij haar verliep het wel vlot. In het begin was het wel wennen en vond ze het niet zo leuk dat ze een knutselactiviteit moest kiezen om te maken. Maar na een tijdje begon ze dit toch leuk te vinden en bij haar ben ik dan ook na een week over gegaan om vier stappenplannen aan te bieden. Eerst heb ik iedereen drie stappenplannen aangeboden om te kijken hoe ze hiermee om gingen. Bij haar mocht er al een vierde bij. De indeling van de stappenplannen begreep ze snel en ze wist heel goed wat ze moest doen.

KLEUTER 6, MEISJE, 7 JAAR

Ook deze kleuter was er snel mee weg en had niet veel hulp meer nodig van de leerkracht. Ik wilde zelf nog helpen toen ze zei dat ze het wel alleen kon. Dus dat was wel een goed teken. Ze kon al het materiaal zelfstandig uithalen en begon zelfstandig te werken. Als ze hulp nodig had was ik in de beurt en dat wist ze ook want dan riep ze: "Juf ik heb hulp nodig!". En als ze klaar was zei ze ook zelf: "Ik ben klaar".

BESLUIT

Bij de twee meisjes verliep het allemaal al zelfstandig in de knutselhoek. De drie jongens hadden nog wat meer tijd nodig om te wennen aan de nieuwe werkvorm in de knutselhoek. Met wat meer tijd zou het hen volgens mij ook gelukt zijn om zelfstandig aan de slag te gaan.

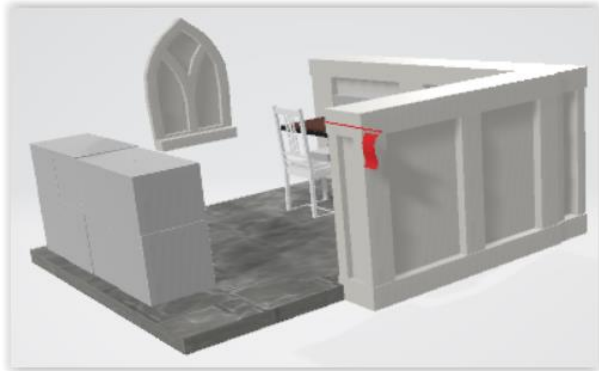
Wel stel ik mij nog de vraag of al deze stappen opnieuw gezet zullen moeten worden bij het aanbrengen van een nieuw thema. Zullen alle stappenplannen opnieuw eerst toegelicht moeten worden en alle stappen weer begeleid moeten worden vooraleer de kleuters zelfstandig aan de slag kunnen? Of zullen de kleuters inzien dat dit dezelfde werkvorm is als bij een eerder thema en meteen weer zelfstandig aan de slag kunnen? Dit zou ik in de toekomst dus graag willen onderzoeken.

HOE ZIE IK DIT IN DE TOEKOMST?

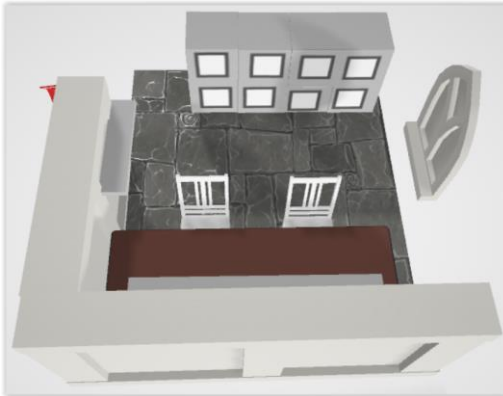
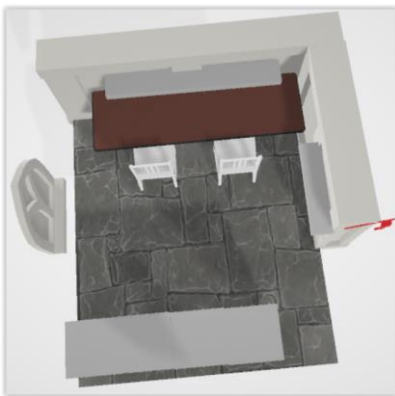
TOEKOMSTIGE KNUTSELHOEK

Zo ziet mijn ideale knutselhoek eruit:

Inkom

Binnenkant

Hierboven zie je dus hoe mijn knutselhoek er in de toekomst zou mogen uit zien. Op de eerste foto zie je hoe de kleuters in de knutselhoek kunnen binnenstappen. Ik heb gekozen om twee muren te nemen zodat ze eigenlijk volledig zijn afgescheiden van de klas. Zo kunnen de kleuters in alle rust aan de slag gaan. Je ziet er ook een vlag hangen en deze vlag zouden kleuters er kunnen hangen als ze hulp nodig hebben van de leerkracht. Zo weet de leerkracht wanneer hij/zij moet langsgaan en wanneer het niet nodig is om langs te gaan. Op de foto's eronder zie je hoe het er aan de binnenkant zou moeten uitzien. Het is heel sober aangekleed met niet te veel prikkels die kunnen afleiden. De vierkanten blokken zijn kasten om al het knutselmateriaal in op te bergen. Op het plankje aan de zijkant van de hoek zouden de drie tot vier activiteiten op staan in een concreet voorbeeld. De kleuters kiezen dan één van die drie of vier activiteiten en plaatsen die dan op het plankje boven de werktafel. Ook wordt er daar een time-timer geplaatst zodat de kleuters goed kunnen zien hoelang ze nog hebben. Nadat de kleuters gekozen hebben, krijgen ze een stappenplan van de leerkracht en kunnen ze zelfstandig aan de slag gaan. Als de leerkracht het stappenplan geeft, zet hij/zij ook de time-timer goed. Vervolgens kan de kleuter zelfstandig aan de slag gaan.

AANPASSING IN DE TOEKOMST

- Time-timer voorzien voor de knutselhoek.
- Verschillende thema's aanbieden en dus om de drie à vier weken andere stappenplannen plaatsen.

- Enkel het materiaal dat nodig is om de activiteiten te maken voorzien in de knutselhoek.
- Het aanbieden van het concrete eindresultaat op een plaats aan de muur. Zo kunnen ze dan ook gemakkelijker kiezen. In mijn ideale klas zou er aan de zijkant een plaats zijn aan de muur om de drie tot vier eindresultaten op te plaatsen, zo kan de kleuter gemakkelijk kiezen. Als de kleuter een eindresultaat gekozen heeft neemt hij/zij het eindresultaat mee en plaats hij/zij het op de voorziene plaats aan de muur voor de werktafel.
- Ik zou de stappenplannen zeker nog eens willen gebruiken in de toekomst om het dan nog eens te testen en te kijken of de kleuters er zelfstandig mee aan de slag kunnen.

BRONNEN

De Clercq, H., Vandevoordt, K., & Verbeeck, I. (2014). *Kleuterhoekenboek: milieuverrijking voor 2,5- tot 6-jarigen*. Mechelen: Plantyn.

Juf Nancy Maes van de kleuterklas in Zonnehart.

Katholiek onderwijs Vlaanderen. (2019, 3 september). *Handelingsplanning realiseren in het buitengewoon onderwijs*. Geraadpleegd op 9 april 2020, van <https://katholiekonderwijs.vlaanderen/nieuws/handelingsplanning-realiseren-het-buitengewoon-onderwijs>

KOEKIE Autisme Begeleiding. (2015). *Autisme en Vrije Tijd*. Geraadpleegd van <https://www.symptomen-autisme.nl/autisme-en-vrije-tijd/>

Maesen, J. (2019). *Planmatig en handelingsgericht werken* (1ste editie). Kortrijk: Vives.

Onderwijs Vlaanderen. (z.d.). *Onderwijsdoelen*. Geraadpleegd op 9 april 2020, van https://onderwijsdoelen.be/resultaten?filters=onderwijsniveau%25B0%25D%25Bid%25D%3Df7dcdedc9e9c97a653c7dba05896ef57a333480b%26onderwijsniveau%25B0%25D%25Btitel%25D%3DBasisonderwijs%26onderwijsniveau%25B0%25D%25Bwaarde%25D%3DBasisonderwijs%26bo_onderwijs_subniveau%25B0%25D%25Bid%25D%3D8876f9359968d1a4ab979523afcc4b3d96fbfb7a%26bo_onderwijs_subniveau%25B0%25D%25Btitel%25D%3DBasisonderwijs%2520%253E%2520Buitengewoon%2520Kleuteronderwijs%26bo_onderwijs_subniveau%25B0%25D%25Bwaarde%25D%3DBuitengewoon%2520Kleuteronderwijs

Pameijer, N., Denys, A., Timbremont, B., & van de Veire, H. (2019). *Handelingsgericht werken* (2de editie). Leuven, België: Acco.

RAAQ. (z.d.). *De Ijsberg*. Geraadpleegd op 29 december 2019, van <https://raaq.nu/de-ijsberg/>

Smidts, D., & Huizinga, M. (2019). *Gedrag in uitvoering. Over executieve functies bij kinderen en pubers* (tweede editie). Amsterdam: Nieuwezijds

Stuyvaert, H. (2008). *Leer méér in sfeer*. Sint-Niklaas: Abimo.

van Soerland, A., & Odolphi, J. (2016). *Kleuters en autisme* (1ste editie). Doetinchem: Graviant Educatieve Uitgaven.

Vanuit autisme centraal worden er avondlezingen gegeven over autisme. Ik ben naar de avondlezing van autisme en waarneming op 20 februari 2020 te Jabbeke geweest.

Vermeulen, P., & Degrieck, S. (2015). *Mijn kind heeft autisme* (5de editie). Tielt: Lannoo.